

A MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG KARHATALMI INTÉZKEDÉSEINEK TERVE, 1956

1956. október 23-án a békés diáktüntetésből néhány óra alatt fegyveres konfliktus ke-
rekedett. Úgy tűnik, még a legfelsőbb pártvezetés sem bízott abban, hogy a Magyar Né-
pköztársaság fegyveres erői és testületei úrrá tudnak lenni a kiteljesedő tömegmozgalma-
kon, ezért kérte Gerő Ernő a Magyarországon állomásozó szovjet csapatok beavatkozását.
Az októberi napokban, majd a forradalom leverése után is számosan feltették a kérdést: mi
okozhatta a magyar karhatalmi erők csődjét, mennyire volt felkészülve egy ilyen rendkí-
vüli helyzetre a rendőrség, a Belső Karhatalom, a Határőrség és a Magyar Néphadsereg.

Az 1956-os forradalommal foglalkozó szakirodalom ugyancsak kiemelt figyelmet
szentel e kérdésnek, Horváth Miklós több munkájában behatóan foglalkozott a karhatal-
mi erők felkészültségének problémájával, valamint az 1956 októbere előtt készített kar-
hatalmi alkalmazási tervekkel.¹ Horváth Miklós és Zsitnyányi Ildikó kutatásai alapján
eddig ismert volt egy 1954-es karhatalmi terv, valamint annak részletes adaptációjaként a
budapesti és az országos riadóterv.² A Honvédelmi Tanács 2011 őszén hozzáférhetővé vált
iratanyagából előkerült a karhatalmi terv 1956 októberében is érvényes változata, amelyet
az alábbiakban közlünk. Ennek kapcsán további iratanyagokat átnézve sikerült rekonstru-
álni ezeknek a terveknek az 1953 és 1956 közötti formálódását is.

A Honvédelmi Tanács (HT) létrehozásáról 1952. november 27-én határozott a Ma-
gyar Dolgozók Pártja (MDP) Központi Vezetőségének Titkársága, majd másnap, 28-án a
Minisztertanács is megerősítette a döntést. A korábbiakkal ellentétben, amikor a legfon-
tosabb államvédelmi és katonai ügyekben párttestületek döntöttek (MDP Államvédelmi
Bizottsága, utóbb Honvédelmi Bizottság, ismertebb nevén „Trojka”), a HT állami testület-
ként jött létre.³ A HT 1953. február 23-i ülésén 66/A/6/1953. számú határozatával fogadta
el ügyrendjét, amely – egyebek mellett a tanács feladatává tette, hogy felülvizsgálja a
hadsereg, a Határőrség és Belső Karhatalom egységei közötti együttműködést, valamint
döntson a Belügyminisztérium fegyveres testületeinek elvi kérdéseiről.⁴ Mindebbe bele-
érthető a karhatalmi tervek jóváhagyása is.

Az első elvi előterjesztés a „biztonsági (karhatalmi) szolgálat megszervezésére” 1953
őszén készült: a Magyar Néphadsereg (MN) Vezérkarának (VK) Hadművelési Csoport-
főnöksége 1953. október 17-i dátummal terjesztette fel az MDP Politikai Bizottságához

¹ Lásd: Horváth 2003.; Horváth – Kovács 2011.

² Utóbbi Zsitnyányi Ildikó 1998-ban találta meg, majd részleteit 1999-ben publikálta. Lásd: Zsitnyányi 1999., részletesen ismertette Horváth – Kovács 2011. 23–26. o.

³ Lásd részletesen: Germuska – Nagy 2004. A HT átvette az ugyancsak állami szervként működő, 1950. október 23. és 1952. december 2. között létezett Üzemgazdasági Tanács feladatait is.

⁴ Magyar Országos Levéltár (a továbbiakban: MOL) XIX-A-98, 226. d.

(PB).⁵ Annak azonban nincsen nyoma, hogy akár a PB, akár a Titkárság napirendre vette volna az előterjesztést.

A Honvédelmi Tanács viszont 1954. január 18-i, 1/22/1954. sz. határozatával elrendelte a karhatalmi riadószolgálat megszervezését, továbbá utasította a Belügyminisztériumot (BM) és a Honvédelmi Minisztériumot (HM) egy országos karhatalmi intézkedési terv elkészítésére.⁶ A terv két hónap alatt elkészült, és 1954. március 29-én a HT 42/24/1954. sz. határozatával jóváhagyta azt.⁷

1954. szeptember 7-én a HT – 90/27/1954. sz. határozatával – hozzájárult a karhatalmi terv kiegészítéséhez: minden év szeptemberében és októberében, amikor a katonai akadémiák és tiszti iskolák hallgatóit szabadságot adják, azok csökkentett létszámmal, de erősebb tartalékokkal, ugyanakkor csökkentett számú objektumnál lássák el a budapesti karhatalmi szolgálatot.⁸ 1954. december 22-én a néphadsereg létszámcsökkentése és átszervezése miatt volt ismét szükség a karhatalmi terv módosítására. A HT 104/027/1954. sz. határozatával intézkedett, hogy az addigi 4 hadtest körzet helyett 3 hadtest körzet szerint szervezzék meg a karhatalmi szolgálatot.⁹ (A negyedik hadtest ugyanis megszűnt az átszervezések során.)

A jelenleg hozzáférhető dokumentumok szerint 1955-ben elmaradt a terv aktualizálása. Az alábbiakban közölt karhatalmi terv datálatlan, elkészültének időpontjára a Honvédelmi Tanács Titkárságának érkeztető-bélyegzője alapján lehet következtetni, amely 1956. február 29-i. Nem egészen érthető, hogy miért éppen ekkor ítélte sürgetőnek a terv frissítését a vezérkar: a kidolgozása egybeesett a Szovjetunió Kommunista Pártjának XX. Kongresszusával (február 14–25.), ám a tanácskozás részletei, különösen Ny. Sz. Hruscsov titkos, Sztálint elítélő beszéde nem voltak ismertek, így politikai hatásai sem lehettek még.

A Honvédelmi Tanács 1955-ben összesen csak 5 ülést tartott, meglehetősen rendszeretlenül. Az 1955. decemberi ülést követően ismét több hónapos szünet következett, emiatt gondolhatta úgy a Vezérkar, hogy a karhatalmi (keret)tervnek – biztosra vett – legfelsőbb jóváhagyását be sem várva elkészíteti a részletes riadóterveket. A budapesti és országos intézkedés az MNVK Hadművelési Csoportfőnökség 1967-es iratai között maradtak fenn, mindenféle kísérőokmány nélkül. Mindkét okmány datálatlan, elkészültének időpontjára a Hadművelési Csoportfőnökség érkeztető bélyegzőjének dátuma alapján lehet következtetni. Eszerint előbb a „Magyar Népköztársaság karhatalmi szolgálatának részletes terve” (111 lap) 1956. március 7-én érkezett be, a „Budapest karhatalmi szolgálatának részletes terve” (87 lap) pedig két héttel később, március 23-án.¹⁰

1956 márciusa meglehetősen eseménydús volt: a Petőfi Kör 17-én tartotta első nagyobb szabású rendezvényét (az egykori MEFESZ funkcionáriusainak baráti találkozóját), 23-án a budapesti XIII. kerületi pártaktíván a jelen lévő Rákosi Mátyás első titkár lemondását

⁵ Horváth 2003. 45. o. (Az elvi előterjesztést Okváth Imre kutatta fel, és bocsátotta Horváth Miklós rendelkezésére.)

⁶ Hadtörténelmi Levéltár (a továbbiakban: HL) Honvédelmi Bizottság (a továbbiakban: HB) iratok Belügyminisztérium (a továbbiakban: BM) sorozat, 1. d.

⁷ Uo. Ezt a karhatalmi tervet ismerteti: Horváth 2003.; Horváth – Kovács 2011.

⁸ HL HB iratok BM sorozat, 1. d.

⁹ Uo.

¹⁰ HL MN 1967/T/260. ő. e. (261. d.)

követelte az egyik felszólaló; 27-én pedig maga Rákosi ismerte be Egerben, a Heves megyei pártaktíván, hogy a Rajk-per „provokáció alapult”. A sűrűsödő belpolitikai viták azonban nem érintették a Rákosi által elnökölt Honvédelmi Tanács tevékenységét.

A HT 1956 folyamán első ízben április 6-án tartott ülést. Ezen előbb tíz elnöki jogkörben, a korábbi hónapokban meghozott határozatot hagytak utólag jóvá, majd 16 egyéb határozatot hoztak – a karhatalmi tervén túl a déli határ mentén épített védelmi rendszer árkaiknak és dróttakadályainak megszüntetéséről, a minisztériumok, főhatóságok és helyi tanácsok mozgósítási munkájának újjászervezéséről, valamint a legfelsőbb párt- és kormánysszervek – háború esetén való – elhelyezéséről.¹¹ Erről az ülésről – számos más HT-tanácskozással ellentétben – fennmaradt a felszólalásokat is rögzítő jegyzőkönyv. Eszerint 3. napirendi pontként Bata István vezérezredes, honvédelmi miniszter szóban tett jelentést a karhatalmi tervről azt hangsúlyozva, hogy az elvi keretekben a korábbiakhoz képest nem történt érdemi változás. A HT hozzászólás nélkül jóváhagyta az okmányt.¹²

E dokumentum azért is fontos, mert egységes szerkezetbe foglalta a korábbi módosításokat. Az 1954-es változathoz hasonlóan rögzítette az alkalmazás különleges eseteit, tartalmazta az ország belső rendfenntartási feladatainak megosztását a rendőrség, a Belső Karhatalom és a néphadsereg erői között. Meghatározta a karhatalmi szolgálat megszerzésének módját, a riadó elrendelésének lehetséges módozatait, a néphadsereg karhatalmi feladatait, beleértve a használandó fegyverzetet is, valamint kijelölte az alkalmazási körzeteket. A Határőrség számára továbbra is csak az államhatár fokozott őrzését tűzte célul a terv. Az aktualizált terv sem intézkedett külön a karhatalmi feladatok során esetleg kiadandó tűzparancsot és a fegyverhasználatot illetően.

Ennek oka az lehetett, hogy 1956 októberéig az a karhatalmi és katonai segítségnyújtási utasítás volt érvényben, amelyet az MDP KV Titkársága még 1948. augusztus 7-én hagyott jóvá,¹³ és amelyet „35.532 Eln. Kfcs. IV. 1948 sz.” intézkedésével 1948. december 1-én léptetett életbe Farkas Mihály honvédelmi miniszter.¹⁴ (Új karhatalmi utasítás kiadására csak a forradalom leverése után került sor, 1957-ben, Münnich Ferenc által.)

¹¹ Jegyzőkönyv a Honvédelmi Tanács 1956. április 6-i 32. rendes üléséről. MOL XIX-A-98, 254. d.

¹² Rövidített jegyzőkönyv a Honvédelmi Tanács 1956. április 6-i 32. rendes üléséről. Uo. Furcsa módon a „jegyzőkönyv” csak a napirendeket, az egyes pontokhoz meghívottak nevét, valamint a meghozott határozatok számát és címét rögzíti 3 oldalban. A „rövidített jegyzőkönyv” ellenben 9 oldal terjedelemben rögzítette a hozzászólások összefoglalását is. Ennek alapján elképzelhető, hogy a HT ülésekről – a Minisztertanács vagy a PB üléseihez hasonlóan – készülhettek gyorsírói jegyzőkönyvek, ám szó szerinti jegyzőkönyvvel egyetlen esetben sem találkoztunk a HT iratanyagában.

¹³ MOL M-KS 276. f. 54. cs. 6. ő. e. 1948. augusztus 7. 1., 4–14. o.

¹⁴ Karhatalmi és katonai segítségnyújtási utasítás tervezete. Budapest, HM, 1948. Az utasítás 4. §-a szerint a fegyver használatát, „amikor csak lehetséges” a rend helyreállítására irányuló kísérletek (felszólítások) előzzék meg. A karhatalom parancsnokának a „Törvény nevében” szavakkal fennhangon békés szétoszlásra, esetleg az ellenszegülés abbahagyására kell felhívnia a tömeget azzal a figyelmeztetéssel, hogy további ellenszegülés esetén a karhatalom azonnal fegyvert fog használni. Eredménytelen felszólítások után a karhatalom parancsnokának a fegyveres beavatkozás megkezdése előtt kürtjellel vagy világitórakéta fellövésével jelezetnie a fegyveres beavatkozás kezdetét. A fegyverhasználat kötelező, ha megtámadják a karhatalmat, vagy ha „a túlerőben lévő tömeg láthatólag támadó szándékkal a csapat ellen nyomul”. A fegyverhasználat jogosult „büntetendő, erőszakos cselekmények bekövetkezése esetén”. Lőfegyvert csak végső esetben használhat a karhatalom, akkor is „az első lövést a tömeg feje fölött, a levegőbe kell leadni”. Uo. 12–15. o.

A Határőrségnek a határövezeten kívüli karhatalmi bevetését Gábris Mihály belügy-miniszter-helyettes 1956. május 29-i utasításával lehetővé tette a BM.¹⁵ Ugyanakkor a Vezérkar Hadművelési Csoportfőnöksége már 1956 nyarán jelezte a karhatalmi tervek és intézkedések gyenge pontjait: egyfelől hogy meglehetősen szerény erőket jelöltek ki a feladatokra (például egész Baranya megyére 155 fő tiszti iskolás jutott), másfelől hogy az különféle objektumok védelemére szétforgácsolta a néphadsereg kijelölt erőit (Budapest esetében mintegy 3200 katonai tanintézeti hallgatónak összesen 123 objektum őrzését kellett megoldania).¹⁶

További zavarodottságot okozott, hogy a néphadseregben 1956 nyarán és őszén végrehajtott átszervezéseket és létszámcsökkentéseket nem vezették át sem a keret-, sem a riadóterveken: például míg 1956 februárjában az akkor meglévő három hadtest szerint osztották be a feladatokat, addig októberre már csak két hadtest létezett. A Honvédelmi Tanács, amely hivatott lett volna e módosításokat engedélyezni ugyan még két ízben tanácskozott októberig (június 15-én és szeptember 3-án, immár Gerő Ernő elnökletével), de csak a néphadsereg 1957. január 1-jétől érvényes létszámáról és hadrendjéről döntött.¹⁷ Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy nemcsak a néphadsereg kijelölt (al)egységei nem kaptak szinte semmilyen karhatalmi kiképzést, hanem a rendőrség és a Belső Karhatalom sem készült fel a békés tömegoszlatásra, ehhez szükséges felszerelése sem voltak az utóbbiaknak sem.¹⁸

A karhatalmi tervek hibáira még az utolsó pillanatban is fény derülhetett volna. Ugyanis a lengyelországi megmozdulások áttérjedésétől tartva október 20-án a HM nemcsak teljes készültséget és az őrségek megerősítését rendelte el, hanem a karhatalmi riadótervek felülvizsgálatát is. Az utasítást azonban másnap visszavonták – okafogyottnak ítélve az intézkedést.¹⁹ Október 23-án a HM és a BM kezdetben az 1956. februári tervnek és a márciusi riadótervnek megfelelően kezdett intézkedni (Magyar Rádió őrségének megerősítése, a kijelölt ezredek Budapestre rendelése stb.), a menetrend azonban már az este folyamán felborult – egyrészt mert a kirendelt erők elégtelennek bizonyultak, másrészt mert azok nem (vagy nem mindenütt) léptek fel a párt- és hadvezetés által elvárt keménységgel. A szovjet csapatok budapesti beavatkozása nyomán aztán már egy egészen új szituációban kellett újraprendezni a karhatalmi erők sorait: a Szovjet Hadsereg Különleges Hadtestének parancsnoka és törzse 23-án éjjélkor a HM-be érve megkezdte a szovjet és magyar erők tevékenységének összehangolását. Az 1956. februári-márciusi tervek innentől csak tájékoztató pontul szolgálhattak.

Az 1956. februári karhatalmi intézkedési tervet (őrzési helye: MOL XIX-A-98, 254. doboz), amelyen Bata István vezérezredes honvédelmi, és Piros László altábornagy belügyminiszter eredeti aláírása szerepel, szöveghűen (a korabeli helyesírásnak megfelelően), kizárólag az értelemzavaró elütéseket javítva adjuk közre.

¹⁵ Horváth 2003. 48. o.

¹⁶ Zsitnyányi 1999. 829–830. o. A beosztott létszámokat lásd: Horváth – Kovács 2011. 23–26. o.

¹⁷ Lásd: Jegyzőkönyv a Honvédelmi Tanács 1956. szeptember 3-i 34. rendes üléséről, valamint a HT 45/34/1956. sz. határozatát „A Néphadsereg létszámáról, hadrendjéről és a fegyveres erők tagjai illetményrendezéséről”. MOL XIX-A-98, 254. d.

¹⁸ Horváth 2003. 40. o.

¹⁹ Zsitnyányi 1999. 826. o.; Horváth 2003. 26–27. o.

FORRÁSKÖZLÉS

JÓVÁHAGYOM!

SZIGORÚAN TITKOS!
KÜLÖNÖSEN FONTOS!

1. példány.

.....

/Rákosi Mátyás:/

a Honvédelmi Tanács

elnöke

A MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG KARHATALMI INTÉZKEDÉSEINEK TERVE

I.

A Honvédelmi Tanács 1954. január 18-án hozott 1/22. számú határozata a Magyar Népköztársaság egész területére kiterjedő karhatalmi terv kidolgozását rendelte el, amely a következő különleges esetekben kerül végrehajtásra:

- 1./ Ellenséges megmozdulások megakadályozása, illetve elfojtása végett a Magyar Népköztársaság területén.
- 2./ Esetleges provokációs-diverzáns ténykedések megakadályozására a Magyar Népköztársaság területén.
- 3./ Az államrend és a közbiztonság megbontása végett a Magyar Népköztársaság területére irányított ellenséges légi-deszantok ledobásának a megakadályozására, illetve azok megsemmisítésére.
- 4./ Nagyobbmértékű elemicsapás esetén a polgári szervezetek nyújtandó szervezett segítségnyújtás biztosítása érdekében.

Ennek megfelelően a karhatalmi szolgálatnak biztosítania kell:

- a.) A Magyar Népköztársaság Kormánya és a Magyar dolgozók Pártja Központi Vezetősége megszakítás nélkül végzett politikai-, gazdasági- és kulturális vezető tevékenységét, valamint az állami és pártszervek folyamatos munkáját mind a központban, mind vidéken.
- b.) Az ipari vállalatok, közlekedési vonalak, hír. központok, társadalmi szervezetek és intézmények megszakítás nélküli működését.
- c.) Az országos és katonai jelentőségű objektumok őrzését és védelmét.

II.

A karhatalmi szolgálat megszervezése.

1./ A Magyar Népköztársaság területén a belső rend fenntartása elsősorban a Belügyminiszter feladata és annak biztosítása a rendőrségre és a Belső Karhatalom csapataira tartozik. Ha a belső rend fenntartására kirendelt rendőrség és a Belügyminisztérium egyéb erői kevésnek bizonyulnak, akkor erre a feladatra a Magyar Néphadsereg karhatalmi szolgálatra kijelölt csapatait és intézeteit is igénybe kell venni.

Nem vehetők igényben az ország légvédelmét, a légi figyelő- és jelző szolgálatot ellátó csapatok. A Légierő csapatai az ország belső rendjének fenntartására csak különleges esetekben a Honvédelmi Tanács külön határozatával vonhatók be.

A határőr csapatok az országhatár fokozott őrzését biztosító feladatokat látnak el.

2./ A karhatalmi szolgálat célszerű megszervezése érdekében – a Magyar Néphadsereg magasabb egységei és egységei elhelyezésének, valamint az ország közigazgatási területekre való felosztásának megfelelően – a Magyar Népköztársaság területe 62 helyőrségi körzetre oszlik.

A helyőrség-körzetek 9 hadosztály, illetve 2 dandárkörzetbe, a hadosztály, illetve dandárkörzetek 3 hadtest körzetbe tartoznak.

Budapest és környéke önálló körzetet képez.

3./ A kormány- és pártintézmények, szervezetek, ipari vállalatok, védelmi jellegű objektumok, közlekedési vonalak, hírközpontok őrzését és védelmét az érvényben lévő utasításoknak megfelelően a Belügyminisztérium szervei hajtják végre.

Riadó elrendelése esetén a rendőrség és a Belső Karhatalom csapatai karhatalmi feladataikat folyamatosan ellájtják.

A Magyar Néphadsereg csapatainak karhatalmi feladatok végrehajtására történt bevetésétől kezdve a Belső Karhatalom [BK] csapatai – az elhelyezésük szerint illetékes helyőrség-, hadosztály-, hadtest körzetek parancsnokai, Budapesten a Budapesti-i helyőrség /:körzet:/ parancsnok hadműveleti alárendeltségébe kerülnek. A Budapest-i 1. és a Debrecen-i 2. ö. BK. zj-akat minden esetben a belügyminiszterrel egyetértésben lehet bevetni. A Szombathely-i 2.ö. BK. zj. a belügyminiszter alárendeltségében és intézkedései szerint működik. A helyőrségek körzetén belül egyes, a BÜM. [Belügyminisztérium] szervei részéről állandóan őrzött és nagy helyismeretet követelő objektumoknál a Néphadsereg csapataitól kirendelt egyes őrségek, vagy alegységek feladatuk végrehajtásának idejére a BÜM megfelelő szerve parancsnokának hadműveleti alárendeltségébe léphetnek.

4./ Karhatalmi riadó elrendelésekor a Belügyminisztérium szerveire és a Magyar Néphadsereg csapataira a következő feladatok hárultak:

A rendőrség szervei biztosítják a belső rend fenntartását, őrzik az állami intézményeket, a helyi tanács- és a pártszervezetek épületeit, a külföldi államok követségeit, a történelmi emlékműveket, a külön utasítás szerint kijelölt lakásokat, a vasúti- és közúti hidakat, viaduktokat, vasúti felüljárókat, vasútállomásokat, polgári repülőtereket, ipari vállalatokat, állami raktárakat, stb. – az egyes objektumok őrzésére kiadott terv szerint.

A Belső Karhatalom csapatai biztosítják a Kormányiszervek épületeit, a nagyobb jelentőségű ipari vállalatokat, erőműveket, állami raktárakat, védelmi jellegű objektumokat, fontosabb hidakat, hírközpontokat, - ezen kívül tartalékokat és manőverező csoportokat jelölnek ki.

A Néphadsereg csapatai megerősítik a lőszer-, üzemanyag, haditechnikai anyag raktárak, a törzsek, laktanyák és egyéb katonai objektumok őrségeit;

- manőverező csoportokat és ügyeletes alegységeket jelölnek és rendelnek ki a rend helyreállítására az egyes körzetekben;

- külön parancs szerint végrehajtják az országhatár védelmével és őrzésével kapcsolatos feladatokat.

Ha a rendőrség és a Belső Karhatalom erői a biztosításukra kijelölt állami- vagy helyi jelentőségű objektumokat az ellenséges bandák szervezett támadásaival szemben nem képesek megvédeni, a Néphadsereg csapataiból kell a rendőr-, illetve belső karhatalmi őrségeket megerősíteni, illetve a szükséges segítséget a támadás elhárítására megadni.

III.

A karhatalmi szolgálat megszervezése a néphadseregben.

1./ Helyőrségi ügyeletes alegység.

A helyőrségi körzetben az állandó karhatalmi szolgálatot a helyőrségi ügyeletes alegységek látják el. Ezért a helyőrségparancsnokok különös gondot fordítanak a Helyőrségi és Őrszolgálati Utasításban /:101-108. pont:/ előírt helyőrségi ügyeletes alegységek vezénylésére és a szolgálat előírás szerinti működtetésére.

A helyőrségi ügyeletes alegységet, amely helyőrségi és karhatalmi ügyeleti szolgálatot teljesít, nem lehet ugyanakkor valamely egység /:önálló alegység:/ ügyeletes alegységének is tekinteni, /: Belsőszolg.[álati] Ut.[ásítás] 236. pont:/ kivéve az olyan helyőrségeket, ahol csak egy egység /:önálló alegység:/ van elhelyezve. Az ilyen helyőrségekben a helyőrségi ügyeletes alegység egyidejűleg az egység ügyeletes alegységi szolgálatát is elláthatja.

A helyőrségi ügyeletes alegység feladatai:

- a Helyőrségi és Őrszolgálati Utasítás 101–108. pontjaiban előírtak;

- légi deszantok megsemmisítése;
- ellenséges megmozdulások, provokációs-diverziós cselekmények gyors elfojtása;
- a helyőrség körzetében történt nagyobb elemi csapások, vagy gyors beavatkozást követelő hasonló károk megakadályozásában való közreműködés.

Az ügyeletes alegység részére szükséges szállító gépjárműveket attól az egységtől kell biztosítani, amelyiktől a helyőrségi ügyeletes alegységet vezénylik.

Az ügyeletes alegység katonai kiképzését a laktanya közelében folytatja, úgy hogy a karhatalmi riadó elrendelése után egy órán belül megindulási helyzetében bevetésre készen állhasson.

Az ügyeletes alegység fegyverzete: lövészfegyverek. Ha az ügyeletes alegységet más fegyvernemi /:tüzér, páncélos, aknavető, stb.:/ csapattól jelölik ki, a személyi állományt akkor is csak lövészfegyverrel kell felszerelni.

Az ügyeletes alegység részére 0,6 javadalmazás lőszert a csapat raktárában külön kell tárolni és karhatalmi riadó elrendelésekor csak a csapatparancsnok parancsára adható ki.²⁰

A táborozási időszak alatt az ügyeletes alegység a helyzettől függően a tábor körzetében, illetve a helyőrség körzetében – a fenti intézkedéseknek megfelelően – látja el karhatalmi feladatait.

2./ Manőverező csoport.

A hadosztály és hadtest körzetekben a karhatalom biztosítására manőverező csoportokat kell kijelölni. A manőverező csoportok számát és állományát a terület, valamint az egyes körzetek gazdasági és politikai jelentősége határozza meg. A hadosztály körzetre rendszerint egy manőverező csoportot /:szd-tól zj-ig:/, a hadtest körzetre egy-két manőverező csoportot /:zj-tól e-ig:/ kell kijelölni.

A manőverező csoport feladata: ellenséges légideszantok megsemmisítése, ellenforradalmi megmozdulások, provokációs-diverziós ténykedések elfojtása, segítségnyújtás nagyobb mérvű elemi csapások, vagy hasonló károk megakadályozása esetén, ha a helyi fegyveres erők a karhatalmi feladatokat nem képesek megoldani.

A manőverező csoportok közvetlenül a megfelelő körzeti parancsnokoknak vannak alárendelve és a körzet területén működnek. Az előjáró parancsnokok /Honvédelmi Miniszter, hdt.pk./ intézkedése szerint azonban más körzetekben való működésre is kirendelhetők.

A manőverező csoport /alegység/ gépkocsiszállítással mozog. Szállítása annak a csapatnak / magasabb egységnek/ a szervezetszerű eszközeivel történik, amely a manőverező csoportot felállítja.

Fegyverzete: lövészfegyverek /:pu., gpi., gsz., gpu./, további felszerelése: a szervezetszerű hirt. eszközök. A harcokcsik és rohamlövegek beállítása csak akkor lehetséges, ha a csapat /:alegység:/ ilyenekkel rendelkezik és az illetékes körzetparancsnok a kirendelést szükségesnek tartja. A manőverező csoport 0,6 javadalmazás lőszert a csapat lőszerraktárakban külön kell tárolni.

Riadó elrendelésekor a manőverező csoport teljes harcészültségben kivonul gyülekezési körletébe és a továbbiakban a kapott parancsnak megfelelően működik. A készenléti elérése – a riadó elrendelésétől számított – 1-2 óra.

A táborozási időszak alatt a manőverező csoportok feladataikat a megadott utasításoknak megfelelően látják el.

A hadosztály és hadtest körzetek beosztását, valamint a manőverező csoportok feladatait a csatolt I. sz. melléklet tartalmazza.

²⁰ Nem sikerült tisztázni a javadalmazás pontos mennyiségét. Az említett 1948-as utasítás 8. §-a szerint a karhatalom lőszerkimérete a következő: pisztolyonként 14 db töltény, géppisztolyonként 204 db töltény, puskánként 40 db töltény, golyószórónként 1500 db töltény, géppuskánként 2500 db töltény, világító pisztolyonként 20 db világító töltény. *Karhatalmi és katonai segítségnyújtási utasítás tervezete.* 21–22. o.

A Honvédelmi Miniszter 1955. december 12-én kiadott 05. számú parancsa megszabta ugyan a néphadsereg csapatainak harc kiképzéséhez szükséges lőszerkiszabotának évi normáit, azonban a karhatalmi feladatra kirendelt erőkről nem szólt, így ez sem nyújt a javadalmazást illetően támpontot. A parancsot lásd: HL HM Parancsok, 1956/T 1. d. 2. 6. e. 91–110. o.

3./ vezetés és összeköttetés.

A Néphadsereg karhatalmi szolgálatra kijelölt csapatai és magasabb egységei – hadtest és hadosztály körzetenként – a megfelelő hadtest, hadosztály parancsnokoknak, illetve helyőrségi körzetekben a helyőrség parancsnokoknak vannak alárendelve.

A hadtest, hadosztály körzet és helyőrség parancsnokok a vezetésbe saját törzseiket vonják be.

A vezetékes és rádió összeköttetést a mindenkor érvényben lévő és működő hírrendszer felhasználásával kell biztosítani. Az ügyeletes alegységeket és manőverező csoportokat a csapat szervezetszerű híradóeszközeivel kell ellátni. Az őrségekkel és örökkel való összeköttetést a csapat- /: alegység:/ parancsnok intézkedése szerint saját eszközökkel kell biztosítani.

4./ Karhatalmi szolgálat a csapatok nyári táborozása időszakában.

A karhatalmi szolgálat megszervezése a nyári táborozás alatt ugyanaz marad, mint a csapatok téli elhelyezési körleteiben. Riadó elrendelésekor a magasabb egységek /:csapatok:/ a részükre kijelölt objektumok őrzésére és védelmére gépkocsiszállítással megerősítést küldenek. Az ügyeletes alegységek és manőverező csoportok harcra készen gyülekeznek a táborban, illetve gyülekezési körleteikben és várják a bevetési parancsot. A táborban elhelyezett többi csapatok és magasabb egységek szintén harcckészültségbe lépnek.

5./ A csapatok tevékenysége harciriadó vagy mozgósítás és karhatalmi riadó egyidejű elrendelése esetén.

Ha a harciriadó, vagy mozgósítás elrendelésével egyidejűleg karhatalmi riadó elrendelése is szükségessé válik, akkor a néphadsereg csapatai és magasabb egységei a harciriadó, illetve a mozgósítási tervbe részükre meghatározott feladatokat látják el.

A belső-karhatalom és a rendőrség megerősítésére ilyen esetben a Honvédelmi Miniszter, vagy a Vezérkari Főnök külön intézkedik.

6./ Budapest karhatalmi biztosítása.

1./ Budapest és környéke a Budapest-i helyőrségi körzetbe tartozik és a – főváros közigazgatási kerületi felosztása figyelembevételével – öt katonai helyőrségi körzetre oszlik. A katonai helyőrségi körzetekhez 2-6 közigazgatási kerület tartozik. A katonai körzet helyőrségét a kerület kiterjedése és fontossága szerint megfelelő létszámú rendőrségi-, belső karhatalmi erők és katonai csapatok képezik.

2./ A Budapesten elhelyezett katonai csapatok, magasabb egységek, intézmények és katonai iskolák közül a karhatalmi szolgálat biztosítására bevonhatók: a katonai tiszti iskolák, akadémiák, katonai tanfolyamok, őrzéselőjárak személyi állománya. A honi légvédelmi csapatok, légifigyelő- és jelző szolgálat, továbbá a légierő az általános rendelkezéseknek megfelelően légvédelmi szolgálatot látnak el.

A Belügyminisztérium szervei közül bevonandók az összes rendőrségi erők és a Belső Karhatalom Budapesten elhelyezett csapatai.

3./ A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségét, a Népköztársaság Kormányát, a kormány- és párt szerveket, állami jelentőségű objektumokat, ipari vállalatokat, társadalmi intézményeket, közlekedési vonalakat, hírközpontokat a Belügyminisztérium szervei őrzik. Reájuk hárul a főváros karhatalmi biztosítása feladata. A katonai objektumokat a helyőrség csapatai őrzik. Ha a rendőrség erői és a Belső Karhatalom csapatai a fővárosban nem elégségesek a rend fenntartására, akkor a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége és a Kormány külön határozata alapján a helyőrség csapatai kerülnének felhasználásra.

4./ Riadó elrendelésekor a Belügyminisztérium szervei megerősítik az őrségeket, intézkedéseket tesznek a rend helyreállítására, a katonai csapatok pedig harcckészültségbe lépnek, megerősítik a katonai anyagraktárak, haditechnikai- és egyéb katonai objektumok őrzését és védelmét ellátó őrszolgálatot. A katonai helyőrségi körzetek parancsnokai intézkednek a csapatok előkészítésére és a karhatalmi intézkedések végrehajtására.

5./ A helyőrség csapatai karhatalmi szolgálatba történt bevonásával a katonai csapatok a mellékelt tervnek megfelelően megerősítik az őrszolgálatot, vagy őrzés alá veszik a korábban nem őrzött objektumokat. A katonai helyőrségi körzetek tartalékai, valamint a Budapest-i helyőrségi

körzetparancsnok manőverező csoportja készenlétben vannak a körzet, illetve a főváros karhatalmi biztosításával kapcsolatos feladatok végrehajtására.

A tartalékok és manőverező csoport állománya, fegyverzete és feladatai a budapesti helyőrségi körzetre összeállított terv szerint.

6./ Budapest helyőrségi körzetparancsnokát és a katonai helyőrségi körzetek parancsnokait a Honvédelmi Miniszter jelöli ki, akiknek a riadó elrendelésével a karhatalmi szolgálat ellátására kijelölt csapatok alárendeltségükbe lépnek.

A Belső Karhatalom csapatai a helyőrség karhatalmi csapatai bevezetésével szintén a helyőrségi körzetparancsnokok, illetve a budapesti helyőrségi körzetparancsnok hadműveleti alárendeltségébe kerülnek.

7./ A kijelölt parancsnokok a vezetésbe öntevékenyen bevonják saját törzseiket is. A körzetek közötti összeköttetés a városi távbeszélőhálózaton keresztül és mozgó híradóeszközökkel történik.

8./ A táborozási időszak alatt riadó elrendelése esetén a helyőrségi karhatalmi szolgálat ellátására kijelölt csapatok és alegységek visszatérnek Budapestre /:elhelyezési körletükbe:/ és a budapesti helyőrségi körzetparancsnok által megszabott feladatokat hajtják végre.

9./ Fegyverzet: lövészfegyverek. Lőszerrel való ellátottság 0,6 javadalmazás. Szállítóeszközöket a csapatok szervezetszerű gépjármű állományából /:egyes alakulatok, intézetek közötti átcsoportosítás útján:/ kell biztosítani. Erre a Budapest helyőrségi körzetparancsnoka intézkedik.

IV.

A karhatalmi riadó elrendelése.

A karhatalmi riadó lehet:

- általános, az egész országra kiterjedő, vagy
- részleges, csak egyes kerületekre elrendelt.

- A karhatalmi riadót elrendelheti:

a./ az ország összes fegyveres erői részére – a Honvédelmi Tanács;

b./ a rendőrség és Belső Karhatalom részére – a Belügyminiszter, távolléte esetén a Belügyminiszter első helyettese;

c./ a Magyar Néphadsereg csapatai részére – a Honvédelmi Miniszter, távolléte esetén a Vezérkar Főnöke.

Az ország egyes területein a közrend megbontása, elemi csapások, vagy egyéb esetekben a megyei-, városi-, járási pártbizottságok titkárai, a megyei-, városi-, járási tanácsok elnökei a rend helyreállításához a Belügyminisztériumon keresztül kérhetnek segítséget. Ebben az esetben a Belügyminiszter szervei segítségére kijelölt egyes alegységek a Belügyminisztérium megfelelő szervei alárendeltségébe lépnek.

A hadtest- és hadosztály körzetparancsnokok, valamint Budapest helyőrségi körzet parancsnoka karhatalmi riadót saját körzetükre is – elvileg – csak a Honvédelmi Miniszter parancsa alapján rendelik el és adják ki a tervben meghatározott karhatalmi intézkedéseket.

Egyes rendkívüli sürgősséget igénylő esetekben azonban a hadtest- és hadosztály körzet parancsnoka egyes helyőrségi körzetekben a riadót önállóan is elrendelheti, azonban arról azonnal köteles jelentést tenni a Honvédelmi Miniszternek.

V.

A Karhatalmi terv őrzése. A terv kiadása a végrehajtó parancsnokok részére.

A karhatalmi intézkedések terve két példányban készül, a Honvédelmi Miniszter és a Belügyminiszter írja alá és a Honvédelmi Tanács hagyja jóvá.

A terv különösen fontos és szigorúan titkos okmány. Egyik példányát a Honvédelmi Minisztérium, a másik példányát a Belügyminisztérium őrzi.

A hadtest körzet parancsnokok megkapják a terv magyarázó részét és a körzetükre vonatkozó terv-kivonatot. A hadosztály körzetek és a helyőrségi körzetek parancsnokai csak a tervből készült kivonatok rájuk vonatkozó részét kapják meg.

A Belügyminisztérium vonalán – a Belügyminiszter utasítása szerint – a BÜM. Főosztályok, a városi- és járási osztályok vezetői, valamint a Belső Karhatalom hadosztály parancsnoka megkapják a tervből készült kivonatokat reájuk vonatkozó részét.

A kijelölt körzetparancsnokok a karhatalmi terv kivonatokat lepecsételt csomagba zárva, a Titkos Ügyviteli Szabályzat előírásainak megfelelően személyi páncélszekrényükben őrzik.

A karhatalom biztosítására vonatkozó kiegészítő tervek, számvetések, parancsok és utasítások a hadtestek, hadosztályok és helyőrségük részére nem kerülnek kiadásra.

A hadtest- és hadosztály körzetek parancsnokai a karhatalmi tervből készült kivonat alapján a terv alapelveire vonatkozóan – mindennemű, a karhatalmi rendszabályokkal kapcsolatos írásbeli okmány átadása nélkül tájékoztatják a párt- és helyi szervek megfelelő vezetőit.

Melléklet:

A hdt. és ho. manőverező csoportok feladatai. /1 db 1:1 000 000 vázlat/²¹

/:BATA ISTVÁN vezds./
a Magyar Népköztársaság
Honvédelmi Minisztere

/:PIROS LÁSZLÓ altbgy./
A Magyar Népköztársaság
Belügyminisztere

RÖVIDÍTÉSEK

Germuska – Nagy 2004.

Germuska Pál – Nagy Tamás: Az MDP Államvédelmi Bizottsága, Honvédelmi Bizottsága és a Honvédelmi Tanács. *Múltunk*, 49. (2004.) 1. sz. 180–210. o.

Horváth 2003.

Horváth Miklós: 1956 hadikronikája. Budapest, 2003.

Horváth – Kovács 2011.

Horváth Miklós – Kovács Vilmos: Hadsereg és fegyverek 1956. Budapest, 2011.

Zsitnyányi 1999.

Zsitnyányi Ildikó: Hadsereg és forradalom – 1956. *Hadtörténelmi Közlemények*, 112. (1999.) 4. sz. 824–850. o.

²¹ A térképmelléklet nem maradt fenn a HT iratanyagában sem a MOL-ban, sem a HL-ben.